

Ritos de Paso y Liminalidad: Communitas y Performance. En torno a la tumba de Jim Morrison.

ZEHAZTAPEN TEORIKOAK

Tradizionalki erritualen ikerketa talde premodernoen erlijioa aztertze erabilia izan da. Esan izan da errituala mitoraren eszenifikazio moduko bat dela, eszenifikazioaren bidez parhartzailen identitatea definitzen eta indartzen duena. Testuinguru honetan, errituak ezarritako ordena erreproduzitzeko mekanismoak bilakatzen dira, eta beste alde batetik, forma sozial modifikatuak proposatzen dituzte. Beranduago egindako lan antropologikoek erritualak ambitu politikoarekin duen lotura erakutsi dute, esanez simbolo erritualen bidez talde jakin batzuek boterea errepresentatu eta legitimatzen duten. Gainera, bestelako ekarpenak ere egin dira errituen azterketara, esaten dutenak erritualen auzia ez dagoela erlijio, politika eta ekonomiarekin soilik lotua: Erritualak ludikoa denarekin, kirolarekin, eta mundu modernoaren espresio kultural ezberdinekin (batzuk erritual garaikide eta sekular esaten dietenak, besteak masa gizartean sortutako neotribuen espresio sozial esaten diete) (o de grupos intersticiales?).

Beste alde batetik, Turnerren eta van Gennepen planteamenduek ere gaua interesgarriak eskaintzen dituzte errituen azterketarako: Haiek azaltzen dute igarobide errituak, norbanaoak bere bizitzan zehar pasatzen dituenak, 3 denbora/pausuzko prozesuak direla: lehendabizi, pertsona bere taldetik bereizten da, gero atalasa edo limena pasatzen du, eta bukatzeko talde berri batean, errealtate berri batean, integratzen da. Tarteko espazioa, liminaritatearena, da esentziala igarobide errituetan. Liminalitatea espazio ambiguo eta ez determinatua da, norbanakoak bere aurreko estatusa galdu duenean, baino oraindik ez duenean berria eskuratu. Fenomeno liminnaretan laguntasun eta homogeneitate nahasketa bat dago, izan ere, errituaren momentu horretan subjektua estruktura sozialaren barruan eta kanpoan, denboran eta denboraz kanpo dago. Egituraz ari garenean, gizakiaren elkarekintza eredu edo modu batetaz ari gara. Bestea communitasa litzake. Biak daukate garapen ziklo dialektiko bat.

Egitura: Eredu honek gizartea sistema egituratu bat bezala aurkezten du, bereiztua eta sarritan jerarkizatua, non posizio politiko-juridiko-ekonomiko ezberdinak duaden, gizakiak mailakatzen dituenak.

Communitas: Hau denbora tarte liminalean identifikatzen den gizartearen eredua da ("sociedad en cuanto communitas"), egiturati gabea edo oso gainetik egituratua, bereizketarik gabea, norbanako berdinez osatua, autoritate generiko bati men egiten dietenak. Communitasa bizitza sozialaren parte da jendeak beharra sentitzen duelako tarteka estatus seinale bezala iniltzen dituzten maskarak kentzeko, maskara liminarra, askatzaileagoa, jartzeko. Kulturalki, communitasa egoera paradisiako edo utopiko gisa ulertu ohi da. Espontaneo eta berehalazkoa den communitasak nekez iraungo du luzez denboran: antiestrukturak estrukturara itzuli behar du.

Bai norbanako bai taldeentzako bizitza soziala prozesu dialektiko bat da, non communitas eta egitura, homogeneitatea eta bereizketa, berdintasuna eta ezberdintasuna, tartekatzen diren.

Turnerren beste kontzeptu interesgarri bat performatiboarena da, hau litzake norberaren presentazioa eguneroko bizitzan bizitza sozialaren oinarritzko elementu gisa. Errituala akzioan batez ere performatiboa da, eta beharrezkoa da akzio sozialaren esparru honetan simboloen papera determinatzea. Performancea espresio bisual, corporal eta visualen talde bat litzake, informazioa ematen duena kontu sozialei buruz eta testu kultural bezala irakurria izan daitekena. Performatibo kulturala prozesu sozial bat da non aktoreen besteei beraien egoera sozialaren esanahia erakusten dieten.

Bestalde Turnerrek beste besteak erritualak barnebiltzen dituzten prozesu sozialek erabiltzen dituzten simboloen arteko bereizketa bat egiten du, simbolo dominante eta simbolo instrumentalak bereiztuz (56 or.).

KONTRAKULTURA, ANTIEGITURA ETA MUSKER ERREGEA

Fournier eta Jiménez aurreko garapen teorikoa Jim Morrison The Doorseko kantariaren figura eta haren inguruan sortutako praktika sozialak azaltzeko erabiltzen saiatzen dira.

1960an mugimendu kontrakultural garrantzitsuak egon ziren, muga eta tabu tradizionalen aurka egin zutenak; esentzia liminaritate bilaketa bat izan ziren, eta garaiko genero musikalen artean rock-a izan zen egoera liminar horren keinu errituala. Izan ere, rocka 60. ko erlijio antolatua izan zen., sexua, estimulanteak, musika, hizkuntza batzen zituena erritualbakar batean. Musika momentu liminarrak sortzeko momentu perfektua zen baita maitasun-sexuaren eta desesperazioaren kitzikapen emozionalerako. Aldi berean, Morrison bezalako heroi kitikoak sortzeko edukina izan zen. Izan ere, garai hauetan Morrison kaosaren, sexualitatearen, estatus quo-aren aurka joaten zen leyenda bilakatu zen, erdi jainkotiarra bere jarraitzaileentzako. ("la sexualidad misma era una poderosa metáfora de la liminaridad"). "Zalantzarik gabe, Morrison izan zen desordena sakralizatzearen fenomeno horren erakusle nagusia". Testuaren idazleek argudiatzen dute The Doorsen kontzertuak erritualak zirela, esperientzia erlijioso moduko bat eskainzuten ziotela publikoari, zein askota erabat asaldaturik egoten zen, kitzikapen egoera batean. Kontzertak politika sexuala exekutatzen zen arenak bilakatzen ziren, non askapen sexuala, probokazioa, tabuen haustura.. sustatzen zen ekintza dramatikoaren bidez. Horrela, rock musikak zubilana egiten zuen, haren zaleak bestela era zailean lortuko zituzten maila emozionaletara eramaten. Gazteriak bilakatzen zituen aldaketen espresiorako esparru oso egokiak ziren The Doorsen kontzertuak: Morrisoneen olerki musikalizatuak metaerreflexio erritual baterako bitartekoak ziren. Testuak Morrisonek kontzertu hauetan betetzen zuen papera txaman batek gizarte primitiboetan betetzen zuen paperarekin alderatu dute, sortzen zen giroa komunio tribalarekin konparatuz. Kontzertuak liminaritate haundiko ekitaldiak ziren, non joandako guztiak berdintasun bat zeukaten, komunitas bat osatzen zuten, elementu, posizio sozial, simbolo eta balio berberak elkarbanatuz. Esparru honek egiturarik ez zuen edo elementu estruktural gutxi zeuzkan.

The Doorsen kontzertuek komunioaren atmosfera erritual bat sortzen zuten, non bertako guztiak era guztietako inhibizioetatik askatzen ziren, gizarteak harritako konbentzioetatik. Adinb, aktore guztaik eszenatokian biluztea eta ikusleak gauza bera egitera gonbidatzen zituzten, errituaren partehartzaile bilakatuz.

Era honetako akzio performatiboek komunitas ideologiko eta existentzial bat sortu zuten, non maitasun-sexu-errebeldia loratu zen ardatz gisa.

IZAKI LIMINARRAK, COMMUNITAS ETA PERFORMANCE PÉRE LACHAISEKO HILERRIAN

Fournier eta Jiménezek argudiatzen dute gaur egun ere sortzen direla communitas espontaneoak, norbanakoek elkartzean sortzen duten espazio magiko bat, egunerokotasunetik at dagoena. Jim Morrison bezlala simboloen inguruan espazio liminalak eraikitzen dira, non komunikazioa ohikotik at dagoen, eta zentzumenen gozamenen oinarritzen den. Erritu hauen bidez sujetuek communitas bat bilatzen dute, esperientzia transformagarri bat, izakiaren alderdi komunal eta elkarbanatua azaleratzen duena.

Kontzeertuak bakarrik ez, bere heriotza eta gero Jim Morrisonen hilobiaren inguruan sortutako espazio kulturalak ere zerikusi handia du erritualekin. Autoreak hilobia ikustera joaten diren artean bereizketa bat egiten du: hilobira joaten direnak, baino baita Morrison bere heriotza baino lehen Parisen ibilitako tokiak bisitatzen dituztenak, eta hilobira bakarrik joaten direnak. Bata zein bestea peregrinazioarekin lotzen dute autoreek. Azken finean, peregrinazioa helburu espiritual-erlijiosoekin egindako bidaia bat da, ohiko lekua baino sakratuagoa edo aukerakoagoa ikusten dena, kultuaren objektu batekin elkartzeko, topatzeko, asmoarekin egina (kasu honetan Morrison). Horrela, peregrinazioak erremedio edo benefizio espiritual, emozional edo fisikoa bialtu dezake, nahiz penitentzia edo esker ematea. Peregrinazioa, igarobide erritue adibide gisa ikusia zera litzake: izaki liminarrak atzean uzten dute haien zentro arrunta, zentro bilakatuko den periferia sakratu baten bila, beraien ohiko gizartearen eraginpetik aterako dira beste izaki liminarrekin batera communitas bat eratzeko. Communitasaren baitan, peregrinoa izaki anonimo bat, zeinaren klase sozialak edo generoak ez duen importa, eta bere ohiko gizartearen leku eta denboraren kontzeptuetatik kanpo existitzen dena. Erromesak bere zentro primariotik sakratu batera bidaiatzen du, non komunitate liminar batera batzen den, eta gero berriz itzultzen eta batzen da bere komunitate originalera, baino aldatua, esperientzia berriekin, eta esperientzia hauek konpartitzean bere zentro primarioaren trasformazioan eragiten du. Peregrinazioan, jatorrizko lekuaren arauak bertan behera geratzen dira tarte batez, eta iraupen mugatua du, eta bertan erlazio sozial bereziak sor daitezke, communitasak hala ahalbidetzen baitu. Turismoa peregrinazio modu bat kontsideratu daiteke bidai erritual bat baitago egoera arrunt batetik ez arrunt batera iraupen mugatua duen denbora tarte batez. Gainera, arruntasunetik ateratzeak gogoetarako eta trantsizio pertsonalerako egoki bilakatzen dute turismoa.

Peregrinazio oro leku sakratu batekin dago lotua. Batzuk zioten mundu modernoan sakratua zena desagertu egingo zela, edo gutxienez, esparru pribatura mugatuko. Baino ikusi da gaur egun beste sakralizazio prozesuak daudela, lekuak non politikoa dena legitimatzen den, edo lekua eta denbora tarte batez sakralizatzen diren (kontzertua); eta aurrekoaren ondorioz, sakratua desplazatu eta birasmatu egiten da, honek manifestazio ezberdinak dituelarik objektu, leku, izaki, instituzio eta jarreretan, besteak beste. Morrisonen hilobia denboran zehar talde batek kulturalki eraikitako espazio bat da, etengabe berritzen den communitas batek birsortua etengabe (nahiz badiren communitas horren kide egonkorragoak, egun seinalatuetan beti joaten direnak).

Durkheimen esaten zuen sakratua produkzioa eta konstrukzio sozial bat dela, eta idazleen ustez Morrisen hilobia, haren zaleentzako, tarteteka peregrinazioan joateko leku sakratua zen, eta haiek berak, erromesak.

Peregrinazioaren ekintza erritualaren ezaugarriak:

1. aurretiazko antolakuntza bat, kasu honetan, bisitatuko diren puntuen plangintza bat
2. ahalik eta kontaktu estuena izatea Morrisonekin, behintzat bere gorpuzkinan dauden lekuan
3. akzioak gauzatzea non bere zaleen gorputzaren forma aldatu egiten den hilobiaren ondoan, errogatibak era orazioa gogorarazten dutenak, zale eta heroi mitikoaren arte erreprozidade simboliko prozesu bati erreferentzia egiten diona
4. Gustu, sinesmen etab berbera guten aktore ezberdinekin topatzea

Lehen aipaturiko bi zale motak gauzatzen dituzten ekintza hauek dimentsio erritual bat daukate. Beraien peregrinazioan, izaki liminarrek praktika zehatz eta bereizgarriak egiten dituzte kulturalki definitutako espazio batean, *communitas* bat eratuz.

Prozesu honek guztiak badu bere alde performatiboa, Morrisonen zaleak erritual eta Morrison omentzeko ekintzak gauzatzen dituzte. Berrientzako Morrison ikono bat da, Jainko moduko bat. Izaki liminar diren hauek simboloak eramaten dituzte, Morrisoni erreferentzia egiten diotenak. Hauek simbolo identitario gisa uler daitezke, Morrisonen zaleen taldearen partaide izatearen simboloa.

AZKEN GOGOETAK

Lan honen helburua antropoliga simbolikoak fenomeno moderno eta sekularrak aztertzeko duen gaitasuna erakustea da. Teorikoki eta metodologikoki, Turnerren planteamenduak bideragarriak dira aktore zehatzek sakratuaren produkzioaren inguruan burutzen dituzten ekintza eta gertakariak aztertzeko. Teorikoki Morrison da akto erritual eta performatiboen simbolo dominantea, izaera ia jainkotiarra hartzen duena ekintza hauen bidez. Baina produkzio sakralizatu hau egin dadin behareezkoa da zaleak lehendabizi izaki liminar bilakatzea, aldaketa ontologikoak experimentatzea. Edozein errituk ekintza performatibo bat eskatzen du baino igarobide erritu bat gauzatzeak transformazio bat ere implikatzen du.